

На 9 януари 2017 г. се разделихме с един красив ум. На 91 години почина един от най-значимите социолози и мислители на нашето време Зигмунт Бауман. Професор Георги Фотев разказва за него – и от първо лице, с личното впечатление за човека и учения, синтезира и някои от основополагащите идеи и понятия на Бауман.

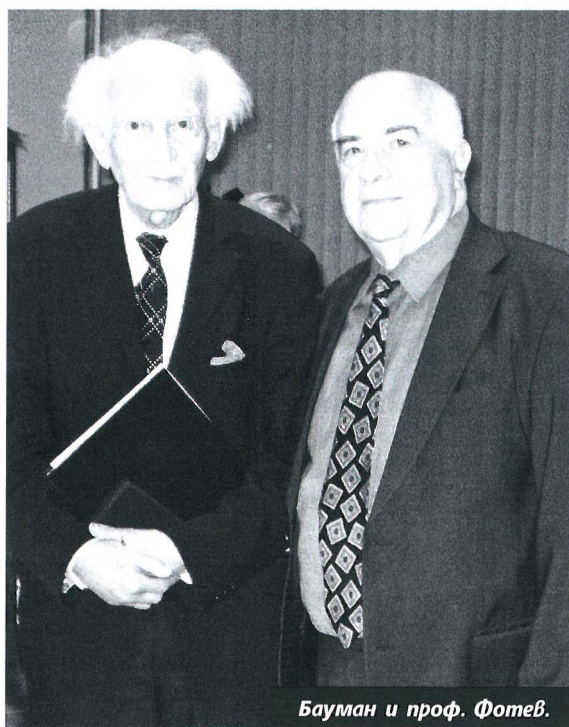
Мястото на човека в постмодерния свят

Размисли върху социологическото наследство на Зигмунт Бауман

текст проф. Георги Фотев

Зигмунт Бауман е сред най-бележитите социолози на нашето време. Денис Смит нарича Бауман *пророк на постмодерността*. Все пак социологът не е пророк, което е добре. Той изпитва влечение към философските дълбини и въпроси, както се случва с големите учени. Бауман остави на човечеството внушително социологическо наследство. Той имаше рядката дарба да пише по много сложни въпроси разбираемо за широк кръг читатели.

Личността на един автор е в неговите творби. Но личното общуване е незаемимо духовно преживяване. Зигмунт Бауман беше озарен с необикновена доброта и в някои моменти така вглъбен, сякаш не е от този свят. Запознахме се в края на 90-те години в Лийдс, Англия. Посрещнаха ме със съпругата му Янина в дома им.

Бауман и проф. Фотев.

Зигмунд Бауман.

Струваше ми се, че се познаваме от много време. Разговаряхме по много теми. Поканиха ме да пренощувам у тях, вместо да ходя на хотел. И тримата пушихме здравата. Разговорите бяха невероятно интересни. Времето течеше бързо и неусетно. Беше след полунощ. Нямах главоболие сутринта. Масата със закуската бе подредена. Домакинът направи кафето. Не може хубаво кафе без цигара, а въздухът чист и свеж, но навигите са си навиги. Ходихме в университета. Срецах се с колеги на уважавания професор емеритус. Деният изтече неусетно. На раздяла Бауман ми подари последната си книга *In Search of Politics*. И Янина Бауман ми подари своя книга. Не знаех, че съпругата му е писателка. Привечер взех влака за Лондон. Гледките през прозореца се сменяха, а си мислех за разговорите и споделените мисли. Когато се смрачи, се сетих за книгата на Янина и се зачетох. Тя разказваше за детските си преживявания във Варшавското

гето. Невероятна книга. Завладяваща. Късно през нощта в хотела прочетох последната страница и потънах в размисли върху злото в света, който видях в едно прекрасно лице на ранима жена. Когато се върнах в София и разказах на съпругата си за незабравимата среща, тя взе книгата на Янина, прочете я също на един гъх и се зае да я превежда, като не се интересуваше кое издателство би я публикувало. След време Еми Барух се зае с публикуването. Зигмунт и Янина Бауман посетиха София. Не беше нужно да убеждавам дълго ректора на СУ проф. Боян Биолчев Зигмунт Бауман да бъде удостоен с признанието *доктор хонорис кауза* на университета. Той изнесе блестяща лекция в препълнената до краен предел аула. Имаше лекция и в НДК. Там запознах Янина и Виолета, които се уединиха да си поговорят до началото на лекцията. На излизане от залата след края на лекцията те продължаваха да разговарят и да плачат. Струваше ми се, че и

дватама със Зигмунт Бауман разбирахме произхода на техните съззи. Очевидно е, но е необяснимо.

Зигмунт Бауман е роден на 19 ноември 1925 г. в Познан, Полша, в семейството на полски евреи. Янина Бауман по баща Левинсон е родена на 18 август 1926 г. във Варшава в семейството на лекари полски евреи. На 1 септември 1939 г. в Полша нахлува нацистка Германия, а на 17 септември Червената армия. Семейството на Бауман успява да избяга в Съветския съюз. Зигмунт Бауман се записва в Първа полска армия, която е под съветски контрол, и служи като политически комисар. Янина е във Варшавското гето. След края на войната тя научава, че баща ѝ е сред убитите полски войници и офицери в Катин. През 1948 г. студентката по журналистика Янина среща капитан Зигмунт Бауман и свързва живота си с него завинаги. Тя симпатизира на ционизма, той за разлика от баща си е антиционист и за проционистка проява на баща си е освободен от армията. Избира кариерата на социолог.

Дватама хранят илюзии в социалистическото бъдеще. Членуват в комунистическата партия. Преглъщат антисемитските огорчения в социалистическа Полша. Режимът е тоталитарно-потиснителски. През 1968 г. Бауман е изключен от комунистическата партия, уволнен е като ръководител на катедрата по социология във Варшавския университет и заедно с други интелектуалци евреи е изгонен от страната. Семейството прекарва три години в Израел. Бауман преподава в университета в Ерусалим. След това се преместват в Лийдс, Англия, където се установяват до края на живота си. Между книгите на Бауман от времето в родната Полша е „Британският социализъм: източници, философия, политическа доктрина“ (1959). Светогледната и идейната му нагласа претърпяват съществена промяна с течение на времето, както се е случвало и с други значими умове. В една от книгите си Янина Бауман твърди, че съпругът ѝ бил „искрен социалист“ „дълбоко в сърцето си“. Това сърце е било винаги чувствително към ценности

като свободата, справедливостта, човешкото достойнство, солидарността с онеправданите и т. н. Но ценности на модерната епоха са потъпквани и с тях се злоупотребява чудовищно. Социализмът и комунизмът прогласяват света с лозунги за свободата, справедливостта, демокрацията, но тъкмо в името на „прекрасния комунистически идеал“ са изстребени милиони човешки същества. Чувствителното сърце и пронизателен и критически ум не могат да останат в плен на заблуди.

Началото на модерната епоха е въдъхновяващо. На мястото на божествения разум застава човешкият разум. Просвещението оформя проекта на модерността. Става най-важно не какъв е бил човекът, а какъв може да стане. Изглежда, прогресът няма предели. Един ден Хегел ще каже, че световната история е шествие на свободата. Но модерността има и друга страна. Има „цветя на злото“. Две световни войни, две тоталитарни системи през XX век. Две страни на една монета. Националсоциализмът прокламира, че ще направи човечеството щастливо, като на расов принцип трябва да унищожи част от него. Комунистическият проект прокламира, че ще направи щастливо човечеството, като на класов принцип бъде унищожена част от него. Нацизмът се доказва с холокост. Зигмунт Бауман обосновава тезата, че този зловец феномен не е просто една патология, инцидент в модерната история на човечеството.

Модерността прави възможен холокоста, феномен, който не се изчерпва с най-екстремните си античовешки и неописуеми злодейства. Модерността прокламира самоценността на човека, но в същото време поражда, изобретява и усъвършенства дехуманизиращи механизми, технологии, средства, които правят възможен геноцида, забулен или открит, легитимиран по един или друг начин. След холокост социологията не може да бъде, каквото е била по-рано, твърди Бауман.

„Кой съм аз?“ „Кои сме ние?“ А в късно-модерната или постмодерната епоха все повече хора и общности се изправят пред

тези болезнени въпроси. Все повече са хората, които като Зигмунт и Янина Бауман не могат да отговорят „аз съм еврей“ или „аз съм поляк“, или „аз съм англичанин“. Какво става с идентичността, когато се тръгне по линията на подобно изброяване? За да отговори на този въпрос, Бауман се обръща към прехода от модерното към постмодерното общество и си служи със своята най-важната метафора „течната модерност“. Но преди това е въпросът за чужденца.

Чужденецът е основно понятие в постмодерната социология на Бауман, който се опира на разработките на понятието от Зимел и Шюц. Чужденецът е този, когото не познаваме, не разбираме в мотивите на поведението му и не можем да предвидим как би постъпил в ситуация, която можем да си представим. В постмодерния свят индивидите са в ситуация, в която всеки вижда другия като чужденец. Аз гледам на фигурата на чужденца като *концептуален персонаж*. Когато срещаме чужденца на живо, той има място във физическото пространство, но е за нас без място в социалното и духовното пространство.

Късномодерното общество има множество наименования. Бауман е сред авторите, които предпочитат титла *постмодерно общество*. Той е водещата фигура на постмодерната социология. Модерното общество Бауман определя като свят на твърдите „тела“, на разграниченията, границите на нещата, като се започне например от границите на националната държава и се стигне до твърдото разпределение на социалните роли и т. н. Всяко нещо има своето място в съответната система. В постмодерната епоха обществото се преобразува в течно. Освен за *течна модерност* (liquid modernity) Бауман развива тезите си за „течна любов (liquid love)“, „течен живот (liquid life)“, „течен надзор (liquid surveillance)“, „течно зло (liquid evil)“, „течен страх (liquid fear)“ и пр. Както всяка метафора **течната модерност** и връзаните с нея метафори са многозначни и смислово многопластови.

По всички големи теми Зигмунт Бауман се интересува преди всичко от *последниците за човека*. Една от най-добрите книги по темата за глобализацията е „Глобализацията. Последниците за човека“ на Бауман (преведена и на български език). В постмодерния свят, който е свят на течната модерност, човекът сякаш губи своето определено място, както е било в предходните епохи. Безместният човек е човек, който живее в несигурност, който се среща с хаоса, на всяка крачка с чужденци, който търси мястото си във враждебен свят.

Дни преди кончината на големия социолог издателство „Изток-Запад“ публикува неговата последна книга **Strangers at Our Door** под заглавието „Бежанците пред вратите на Европа“. Тази малка по обем книга е проникната от голямо човеколюбие на социолог, който в цялото си творчество се интересува от участието на човека. По много причини тази книга заслужава специално обсъждане. 🗎